

УДК 336; 338.48

Гуменюк В. В.,*кандидат економічних наук, доцент кафедри готельно-ресторанної справи***Великочий В. С.,***кандидат історичних наук, доцент, директор Інституту туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КУРОРТНО-ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

У статті висвітлюються питання концентрації історико-культурних та природно-рекреаційних ресурсів як основи та конкурентної переваги для розвитку туризму в регіоні. Проведено ретроспективний аналіз бюджетно-податкових умов, розглянуто муніципальні важелі підвищення ефективності туризму і курортного господарства.

Ключові слова: історико-культурна спадщина, рекреаційні ресурси, туризм, курортне господарство, бюджетно-податкова політика, місцеві бюджети.

В статье излагаются вопросы концентрации объектов историко-культурного достояния, рекреационных ресурсов как основы и конкурентного преимущества для развития туризма в регионе. Проведен ретроспективный анализ бюджетно-налоговых условий, рассмотрены муниципальные рычаги повышения эффективности туризма и курортного хозяйства.

Ключевые слова: историко-культурное достояние, рекреационные ресурсы, туризм, курортное хозяйство, бюджетно-налоговая политика, местные бюджеты.

In the article the questions of concentration of historical, cultural, health resources light up as a background and competitive edge of development of tourism in a region. The retrospective analysis of budgetary-tax terms is conducted, the municipal levers of increase of efficiency of tourism and resort economy are considered.

Keywords: historical, cultural, health resources, tourism, resort economy, budgetary-tax policy, local budgets.

Постановка проблеми. Усвідомлюючи на місце та роль туризму в житті українського суспільства, його визнано одним із пріоритетних напрямів розвитку національної культури й економіки. Негативно впливають на економіку туризму чинники фінансової нестабільності, проблеми щодо курсу

гривні на валютному ринку, високі темпи інфляції, складна демографічна ситуація та інші проблеми національної економіки: зниження реальних доходів населення, зростання безробіття, трудової міграції у країни з вищим рівнем імунітету до глобальних фінансових катаклізмів та внутрішньополітичних негараздів. У подібних ситуаціях важелем оздоровлення всієї національної економіки в різних країнах нерідко ставав туризм.

На даний час підвищення ефективності функціонування рекреаційно-оздоровчої сфери є одним з найважливіших чинників соціально-економічного розвитку будь-якої країни, визначає якість життя в умовах глобалізаційних тенденцій розвитку світової економіки. Зростання зацікавленості світової спільноти організованим комфортним відпочинком, туризмом, рекреацією та лікуванням в умовах відкритості національної економіки ставить нові стратегічні орієнтири для розвитку туризму кожного адміністративно-територіального утворення України.

Зважаючи на територіальну концентрацію ресурсного потенціалу для розвитку туризму, цілком реально здійснити конкурентний прорив, отримати значні валютні надходження від туристичної діяльності, нарощувати доходи державного та місцевих бюджетів, розвиваючи туристичну галузь, а в результаті – всю національну економіку та фінансову систему. Івано-Франківська область, завдяки своєму територіальному і географічному розташуванню, кліматичним умовам, величезній історико-культурній спадщині, етнічним й етнографічним особливостям є, на нашу думку, однією з найбільш привабливих в Україні в плані як поширення вітчизняного туристичного продукту, так і розвитку туризму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значна кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених з економіки, державного управління, історії, географії, культурології, мистецтвознавства, етнографії, екології, курортології, медицини та інших галузей пов'язано з поліфункціональною проблематикою туризму. До сучасних ґрунтовних досліджень економіки туризму слід віднести праці Ткаченко Т. І., які присвячені питанням сталого розвитку туризму [1], Шульгіної Л. М. – маркетингу підприємств туристичного бізнесу [2], Мельниченко С. В. – інформаційним технологіям в туризмі [3]. Водночас спостерігається відсутність ґрунтовних досліджень науково-практичного характеру, в яких увага була б зосереджена на питаннях муніципального фінансового менеджменту.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування важливості питання бюджетно-податкового регулювання туризму і курортного господарства як пріоритетної, соціально-значущої та бюджетотворюючої сфери регіональної економіки.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання конкретних завдань:

1) висвітлення рекреаційно-туристичного потенціалу Івано-Франківської області як основи для розвитку туризму, екскурсійної діяльності, готельно-ресторанної справи, курортного господарства; 2) здійснення ана-

лізу туристичних потоків за даними агрегованої звітності ліцензованих туристичних підприємств Івано-Франківщини, з'ясування ключових чинників, які впливали на їх динаміку;

3) розгляд проблеми фінансового забезпечення розвитку туризму в регіоні у контексті ретроспективного аналізу бюджетно-податкового механізму туристичної сфери та його оцінки з позиції підвищення ефективності управління місцевими фінансами.

Виклад основного матеріалу. Івано-Франківщина належить до інвестиційно-привабливих регіонів України, оскільки вигідне географічне розташування, значний економічний та природний потенціал у поєднанні з високою діловою активністю місцевого населення сприяли досягненню позитивної динаміки промислового виробництва і залучення іноземного капіталу. На даний час інвесторами економіки області є представники 34-х країн світу.

Рекреаційно-туристичний потенціал області визначається за наступними показниками:

1) наявність в області 438 територій і об'єктів природно-заповідного фонду (площею 68,8 тис. га), у тому числі:

- Карпатський національний природний парк;
- 11 заказників: Бредулецький – лісовий; Кливський, Княж-двірський, Скит-Манявський, Тавпиширківський, Яйківський – ботанічні; Джурджійський, Козакова Долина, Садки – ландшафтні; Турова дача – гідрологічний; Пожертувальський – орнітологічний;
- 13 пам'яток природи: Масьок, Осій, Сокіл, Тарниці, Чортова гора – ботанічні; Висяче, Лисок, Мілана, Ширковець – гідрологічні; Верхнє озериче, скелі Довбуша, Касова гора – комплексні; Старуна – геологічна;
- три дендрологічні парки: Високогірний, Діброва, Дружба;
- пам'ятки садово-паркового мистецтва, парки місцевого значення, заповідні урочища;

2) наявність лікувальних торфових грязей: Черче та ін.;

3) наявність мінеральних вод:

- хлоридно-натрієві: Верховинський, Рожнятівський райони;
- вуглекислі невисокої мінералізації: верхів'я Чорного Черемо-шу;
- типу нафтуса: Шешори;
- хлоридно-натрієві і кальцієво-натрієві: Долина, Калущ, Старуна, Космач, Косів;
- йодо-бромові і сульфідні: Більшівці, Коршів, Городенка, Буркут, Черче.

Івано-Франківська область має привабливі лісостепові й гірські ландшафти, які є передумовою розвитку майже усіх видів туризму. Особливо імпонують екскурсантам чистота гірського повітря, лікувальні води, грязі та унікальна природа, наявність екзотичних об'єктів, зокрема грязевих вулканів. На території області протікає понад 8 000 рік, що утво-

рюють мальовничі каскади та водоспади, а найбільші з них (р. Прут, р. Черемош, р. Дністер) використовуються для водного туризму. Помірно-континентальний клімат сприятливий для існування кліматичних курортів, найвідомішими серед яких є ті, що знаходяться в Косові, Кременцях, Ворохті, Шешорах, Яремчі.

Достатньо збереженими на території області є самотуня гуцульська культура, традиції, народні ремесла і промисли. Велика кількість історичних міст, пам'яток історії, археології, природи та архітектури, зведеної в унікальному місцевому стилі, дозволяють формувати й пропагувати пізнавальний і цікавий туристичний продукт екскурсійного призначення, який несе на собі значне виховне навантаження. Сприяють цьому також більше двадцяти культурно-масових і спортивних заходів, які проводяться щороку як за ініціативою органів державної влади й управління, так і місцевих громад.

На території області функціонує 16 музеїв, з яких 6 – історичні, 4 – мистецькі, 3 – краєзнавчі, 2 – літературні та 1 – етнографічний. На збереженні в них знаходиться 272,9 тис. експонатів, з них 218,3 тис. – основного та 54,6 тис. допоміжного фонду. У 2008 році музеями експонувалося майже 29,6 тисяч (13,5%) експонатів, які є унікальними свідками нашого минулого, важливим джерелом відображення історії життя попередніх поколінь. У 2008 р. музеї області відвідало 431,2 тис. осіб (у 2007 році – 448,3 тис.), проведено 7,2 тис. екскурсій для 200,7 тис. відвідувачів (на 40,8 тис. більше, ніж у попередньому році), 73,0% з яких учні та студенти.

Велика історико-культурна спадщина та значні рекреаційні ресурси, що зосереджені на території Івано-Франківської області, формують потенціал для розвитку екскурсійної діяльності та самодіяльного туризму, курортного господарства, готельно-ресторанної справи, туроператорської й турагентської діяльності.

Домінантою у діяльності ліцензованих суб'єктів туристичного підприємництва Івано-Франківщини є організація внутрішнього туризму (рис.1). За даними агрегованої звітності туристичних підприємств Івано-Франківської області, у цій сфері формується понад 80% грошових потоків від реалізації наданих туристичних послуг.

Активізація внутрішнього та іноземного туризму відповідає регіональним та національним пріоритетам. Причому за стійкого підвищення показників внутрішнього туризму включно до 2007 року, спостерігається низька ділова активність в організації іноземного туризму. Ця ситуація зумовлена такими основними чинниками:

- 1) відмовою постійних споживачів туристичних продуктів від послуг туристичних фірм;

- 2) низькою активністю івано-франківських туристичних фірм в організації іноземного туризму поряд із веденням цього виду діяльності туроператорами і турагентами з інших регіонів України;

3) високою вартістю туристичних послуг і низьким рівнем сервісу, що не відповідає цій вартості.

Разом з тим, негативним явищем є здійснення зарубіжного туризму, спричинене безробіттям та матеріальною скрутою населення, що тривалий час асоціювалось більше з працевлаштуванням за кордоном, ніж з пізнавальними, розважальними чи рекреаційно-оздоровчими турами. Зважаючи на певні соціально-економічні зрушення у цій сфері – зростання кількості подорожуючих за кордон переважно з туристичною мотивацією, очікується, що у довгостроковому аспекті все ж таки масова структурна переорієнтація виїзного туристичного потоку залежатиме від загального рівня добробуту населення, чинників, що беруть витоки з світової фінансової кризи та її проєкції на національну економіку, тенденцій світового ринку туристичних послуг, державної політики регулювання макроекономічних процесів тощо.

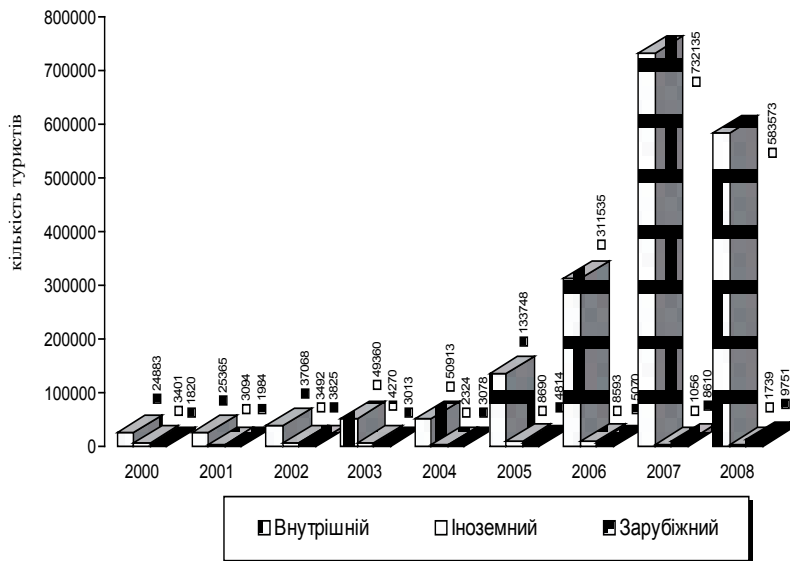

Рис. 1. Динаміка туристичних потоків за видами туризму*

*(за даними головного управління туризму і культури Івано-Франківської обласної державної адміністрації)

У 2008 році вперше за досліджуваний період (див. рис.1.) помітним є зменшення обсягів внутрішнього туризму в Івано-Франківській області (порівняно з 2007 р. понад 20%). До таких деструктивних зрушень на регіональному ринку туристичних послуг можна віднести як локальний чинник (повінь 2008 року), так і глобальний чинник – початок світової фінансової кризи, загострення нестабільності у фінансово-кредитній системі України, що безумовно вплинуло на зменшення кількості відпочиваючих та погір-

шення результативних показників діяльності суб'єктів господарювання туристичної галузі. Так, в цей час за даними Держкомстату у сфері охорони здоров'я та соціальної допомоги (діяльність санаторно-курортних організацій), збитково функціонували 1/4 частина, а в готельно-ресторанній сфері – 1/3 частина суб'єктів господарювання України [4].

Незважаючи на загострення дефіциту у фінансових ресурсах у комерційному та державному (муниципальному) інституційних секторах економіки під час світової фінансової кризи, Івано-Франківщина все ж таки має потенціал активізації туристичної діяльності, а це, в свою чергу, супроводжуватиметься інтенсифікацією використання туристичних ресурсів як складової частини національного багатства, зосередженого у регіоні, та вимагатиме фінансового забезпечення вдосконалення і модернізації матеріально-технічної бази туризму, нарощування майнового потенціалу суб'єктів господарювання туристичної галузі.

Значних капіталовкладень на даний час потребують санаторно-курортні заклади, що перебувають у державній чи комунальній власності; як правило, вони найбільше потребують реконструкції і модернізації своєї матеріально-технічної бази відповідно до запитів сучасності. У той же час спостерігається істотне збільшення пропозицій приватного сектору на ринку послуг курортного господарства Івано-Франківщини, що спричинило позитивну динаміку в розвитку туризму і збільшення грошових потоків від надання послуг гостинності в цілому. Стабільним і прогресуючим є попит на послуги дитячих оздоровчих закладів, хоч і вони вимагають модернізації відповідно до сучасних стандартів.

Таким чином, туристична галузь стає однією з провідних виробничих і бюджетоформуючих сфер економічного розвитку Івано-Франківської області. Стимулювання розвитку малого і середнього підприємництва в країї сприяє його участі у цій галузі економіки, формуванню позитивного підприємницького клімату, передумов для стабілізації й покращення соціально-економічного становища населення краю.

Об'єктивно необхідним напрямом фінансового забезпечення туристичної діяльності, який потребує значних капіталовкладень та створення умов для їх здійснення з метою успішного функціонування туристичної галузі, є підтримка, модернізація та розвиток матеріально-технічної бази туризму, основу якої формують насамперед заклади готельно-ресторанної справи, санаторно-курортні заклади. Організованих форм повинно набути фінансове забезпечення народних художніх промислів. Народні промисли, які знаходяться на аматорському рівні, мають можливості і перспективи розвитку та модернізації. Народні художні вироби повинні відповідати встановленим стандартам якості з дотриманням технології виробництва та належного рівня художньої майстерності, що забезпечуватиме культурно-мистецьку цінність виробу і сприятиме зростанню обсягів виробництва і споживання сувенірної продукції туристичного попиту.

Поряд з позитивними зрушеннями в галузі розвитку туризму на Івано-Франківщині, що, в свою чергу, сприяло більш ефективному наповненню насамперед місцевих бюджетів, є ряд суттєвих недоліків та перспективних напрямків нових напрацювань. Зокрема, значна кількість муніципальних утворень Івано-Франківської області впродовж останніх років не закладала у бюджет кошти на розвиток туризму чи виділяли недостатні суми, що означає неготовність цих адміністративних одиниць до зростання кількості туристів (табл. 1). У той же час кошти місцевих бюджетів є вкрай необхідними для фінансування відповідних територіальних програм розвитку туризму, створення туристичної інфраструктури, приведення у належний стан соціокультурних закладів тощо.

При організації бюджетного забезпечення з місцевих бюджетів чільне місце займає проблема не тільки фінансування цільових за призначенням на розвиток туризму бюджетних витрат, але й проблема ефективності їх використання. Оскільки повинен досягатися соціально-економічний ефект від здійснених бюджетних витрат на розвиток туризму, інакше цю ситуацію можна характеризувати як бюджетне марнотратство. У такому разі необхідно періодично проводити фінансовий моніторинг бюджетних витрат.

За результатами моніторингу використання коштів місцевих бюджетів на розвиток туризму в Івано-Франківській області можна акцентувати увагу на необхідності структурної переорієнтації бюджетних видатків. Адже "понад 50% щорічного бюджету на туризм використовується виключно для рекламування туристичного потенціалу області. Причому рекламні заходи носять спонтанний характер, переважно проводяться окремо від туристичного бізнесу (крім виставкових заходів), не передбачають можливості співфінансування зі сторони інших можливих зацікавлених сторін" [5, 134].

Таблиця 1
*Структура і динаміка коштів місцевих бюджетів, спрямованих на розвиток туризму в Івано-Франківській області**

Місцеві бюджети	Обсяги фінансування, за відповідний бюджетний період (рік) у фактичних показниках									
	2004		2005		2006		2007		2008	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Обласний бюджет	600	72,0	550	72,4	750	76,2	750	889,4	750	58,9

Бюджети районів	Богородчанського	8,5	1,0	15,0	2,0	18,5	1,9	Внп	X	10,0	2,4	54,0	0,8
	Верховинського	18,0	2,2	30,7	4,0	33,0	3,4	Внп	X	50,0	2,4	54,0	4,2
	Галицького	20,0	2,4	15,0	2,0	20,0	2,0	Внп	X	50,0	2,4	54,0	3,9
	Городенківського	Кнп	X	Кнп	X	Внп	X	10,0	1,2	10,0	0,8		
	Долинського	Пнф	X	Пнф	X	Внп	X	10,0	1,2	Кнп	X		
	Калуського	Кнп	X	Кнп	X	Кнп	X	Внп	X	73,5	5,8		
	Коломийського	Внп	X	20,0	2,6	15,0	1,5	20,0	2,4	30,0	2,4		
	Косівського	83,1	10,0	6,9	0,9	Пнф	X	Внп	X	Внп	X		
	Надвірнянського	22,3	2,7	7,4	1,0	13,0	1,3	Внп	X	20,0	1,6		
	Рогатинського	Внп	X	Внп	X	10,0	1,0	10,0	1,2	Кнп	X		
	Рожнятівського	Внп	X	Внп	X	Кнп	X	19,0	1,3	Внп	X		
	Снятинського	Внп	X	Внп	X	5,0	0,5	Внп	X	15,0	1,2		
	Тисменицького	Кнп	X	5,0	0,7	Кнп	X	Кнп	X	Кнп	X		
Тлумацького	Кнп	X	5,0	0,7	5,0	0,5	Кнп	X	Кнп	X			
Міські бюджети	м. Івано-Франківська	40,0	4,8	60,0	7,9	80,0	8,1	Внп	X	160,0	12,6		
	м. Калуш	Пнф	X	Пнф	X	Внп	X	Кнп	X	Кнп	X		
	м. Коломия	Пнф	X	Пнф	X	5,0	0,5	Внп	X	Внп	X		
	м. Болехів	20,9	2,5	15,0	2,0	4,5	0,5	Внп	X	Внп	X		
	м. Яремче	20,0	2,4	30,0	3,9	25,0	2,5	Внп	X	100,0	7,9		
Разом	832,8	100,0	760,0	100,0	984,0	100,0	839,0	100,0	1272,5	100,0			

* при розрахунках використано матеріали головного управління туризму і культури Івано-Франківської обласної державної адміністрації.

Примітки: Пнф – передбачені, однак з різних причин не профінансовані видатки на розвиток туризму; Кнп – кошти не передбачено; Внп – відповідь чи здійснювались видатки на розвиток туризму та в якій сумі не подано.

Бюджетно-податкова політика регулювання туристичної діяльності визначається як сукупність форм і методів формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, що проявляється у формах встановлення системи оподаткування та здійснення бюджетних витрат, які сприятимуть зростанню й розвитку туристичного потенціалу. Важливою функціональною складовою бюджетно-податкової політики є бюджетно-податкове регулювання, яке здійснюється шляхом запровадження законодавчих та нормативних актів, зміни податкових ставок, визначення пільг при оподаткуванні, напрямів та джерел фінансування, здійснення цільових трансфертів тощо.

На регіональному рівні органам місцевого самоврядування в межах їх компетенції надані повноваження запроваджувати пільгові податкові ставки, повністю відмінити окремі місцеві податки, збори або звільнити від їх сплати певні категорії платників, надавати відтермінування у сплаті місцевих податків і зборів [6]. Механізм адміністрування місцевих обов'язкових платежів встановлюється сільськими, селищними, міськими, обласними радами відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, встановлених чинним законодавством України, а їх суми зараховуються до місцевих бюджетів. Бюджетним кодексом України [7] закріплено на постійній основі за бюджетами місцевого самоврядування податки і збори (обов'язкові платежі). Таким чином, вже на регіональному рівні органи влади наділені повноваженнями здійснювати бюджетно-податкову політику, спрямовану на розвиток соціально-економічного потенціалу регіону й туризму зокрема. Тому на рівні адміністративно-територіальних утворень потрібно сповна використовувати потенціал бюджетно-податкового регулювання, орієнтуючись на розвиток пріоритетних та соціально значущих видів економічної діяльності в регіоні, до яких належить туризм.

Реальним платником або носієм податкових надходжень є споживач, який сплачує податки у складі вартості продукції (товарів, послуг). Оскільки основними споживачами є туристи, то саме вони виступають основними носіями, тобто реальними платниками податків та зборів. Застосовуючи податкові пільги через диференціацію податкових ставок, держава на національному та регіональному рівнях може стимулювати виробництво певної продукції і послуг суб'єктами господарювання.

Виправданим є зменшення податкового навантаження та використання податкових пільг з метою стимулювання приросту капіталу, створення сприятливих умов для покращення рівня матеріально-технічної бази туризму, активізації внутрішнього туризму та експорту туристичних послуг. Питання зменшення податкового навантаження доцільно розглядати в аспекті зниження ставок на платежі, які мають найбільшу питому вагу в його

структурі й фактично визначають загальний рівень оподаткування суб'єктів господарювання туристичної галузі: податок на додану вартість, податок з прибутку, єдиний податок, нарахування на фонд заробітної плати.

Окремі суб'єкти господарювання туристичної галузі були платниками готельного збору. Ініціатива його відміни, звісно, бере початок від суб'єктів господарювання, асоціацій, споживачів послуг розміщення. Відміна цього обов'язкового платежу може бути пояснена різними причинами: висока вартість послуг проживання, практика застосування диференційованих ставок місцевими органами самоврядування до українців та іноземців, надмірне податкове навантаження на готельний бізнес, збитковість готельного господарства. Однак відміна готельного збору не забезпечила, як очікувалось, зниження вартості готельних послуг та збитковості готельного господарства. На нашу думку, готельний збір не забезпечував та не стимулював інтереси готельної індустрії головним чином через те, що він знеособлювався, не маючи цільового призначення – розвиток готельної справи конкретного адміністративно-територіального утворення.

Невдалою була спроба впровадження у 2001 р. місцевого екскурсійно-туристичного збору, що передбачалось Законом України “Про охорону культурної спадщини” [8]. Платниками екскурсійно-туристичного збору визначались суб'єкти туристичної діяльності, що використовують об'єкти культурної спадщини з метою екскурсійних відвідувань. Гранічний розмір екскурсійно-туристичного збору не повинен був перевищувати 10 % прибутку суб'єктів туристичної діяльності, а механізм адміністрування і порядок сплати екскурсійно-туристичного збору мав встановлюватись обласними радами. Слабкими сторонами екскурсійно-туристичного збору було те, що об'єкт оподаткування визначався як прибуток суб'єкта туристичної діяльності, що не мало однозначного трактування, при цьому не визначалось, чи враховується при обкладенні екскурсійно-туристичним збором прибуток від інших видів діяльності суб'єкта господарювання, а також нормативно не визначалось джерело сплати даного збору [9].

Необхідно зазначити, що існуючий курортний збір, або курортний податок, згідно трактування, наведеного в існуючому проекті Податкового кодексу [10], – це не одне і те ж, що збір на розвиток туризму. Курортний збір сплачується в місцевості, визнаній законодавством як курортна місцевість, адміністрування збору на розвиток туризму доцільно проводити на всій території України за фактом наявності бази оподаткування. Курортний збір має звужену базу оподаткування і його можна цілком замінити платежем з кращими функціональними характеристиками.

Висновки. У сучасних умовах господарювання виникає необхідність упровадження збору (єдиного податку) на розвиток туризму, який має стати обов'язковим платежем, що зараховуватиметься до місцевих бюджетів у спеціальний фонд та використовуватиметься за цільовим призначенням відповідно до напрямів розвитку туризму, передбачених рішеннями міс-

цевих органів самоврядування. Кошти збору на розвиток туризму мають акумулюватись у спеціальних фондах відповідних місцевих бюджетів та використовуватись на пріоритетні напрями фінансового забезпечення розвитку туризму: паспортизацію об'єктів культурної спадщини, відтворення соціокультурної бази туризму, благоустрій парків, створення придорожньої інфраструктури та інші напрями відповідно до рішень місцевих органів самоврядування. Впровадження цього місцевого платежу також сприяло б детінізації туристичного підприємництва, виявленню реальних доходів спеціалізованих та неспеціалізованих суб'єктів господарювання туристичної галузі, а також виявленню імпліцитних суб'єктів господарювання, які проводять туристичну діяльність.

Хоча місцеві органи самоврядування формують прийнятні для сучасних умов регіональні програми розвитку туризму і курортного господарства з урахуванням європейського досвіду, в той же час вони не отримують повноцінної підтримки та необхідного фінансового забезпечення. Тому, подальші наукові дослідження, на нашу думку, доцільно зосередити на поглибленому вивченні зарубіжного досвіду з програмно-цільового забезпечення розвитку туризму і курортного господарства.

Література:

1. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: [монографія] / Тетяна Іванівна Ткаченко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. – 537 с.
2. Шульгіна Л. М. Маркетинг підприємств туристичного бізнесу: [монографія] / Людмила Михайлівна Шульгіна. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 597 с.
3. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія, практика: [монографія] / Світлана Володимирівна Мельниченко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 493 с.
4. Офіційні матеріали Держкомстату України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Стратегія розвитку та маркетингу туризму Івано-Франківської області до 2015 року / [Івано-Франківська обласна рада. Івано-Франківська обласна державна адміністрація. Асоціація економічного розвитку Івано-Франківщини. Рада з туризму Карпатського регіону]. – Івано-Франківськ. – 2007. – 338 с.
6. Про місцеві податки і збори / [Декрет Кабінету Міністрів України] // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 30. – ст. 336.
7. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №37-38. – С. 189.
8. Про охорону культурної спадщини / [Закон України] // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 39. – ст. 333.
9. Про екскурсійно-туристичний збір // Бухгалтерська газета. – 2001. – № 8. – 15 лютого.
10. Проект податкового кодексу України. – Режим доступу: <http://www.sta.gov.ua>.